

A CSIPKELOMBÚ FA

Saffer Pál

Odakünn a márciusi reggel még tétovázott, hogy megvirradjon-e, amikor az ablak alatt hirtelen felhangzott a szőnyegverő ütemes pufogása.

Karo felneszelt az ismerős zajra, és amikor tudomásul vette, fordult volna még a másik oldalára, de a pufogás már így félálomban is rossz sejtéssel töltötte el, amely fokozatos eszmélésével párhuzamosan azzá a lehangoló tudattá tisztult, hogy nem érdemes, mert nemsokára úgylis csörögni fog az óra a kredencen. Nem mozdult hát, hogy esetleg mélyebben furakodjék a takaró alá és ezzel az álomba, csak a szemét tartotta konokul csukva, mintha így mégis lophatna még magának egy darabkát a tűnő éjszakából, és egyre növekvő izgalommal, mint aki rejtett pokolgép robbanását lesi, latolgatta, hogy mennyi ideje marad még a csörömpölésig.

Nem félt a felkeléstől, csak szokása volt az ilyen játék, amihez minden jó volt: az ébresztőóra, a cigaretta hamuja, egy lehullani készülő falevél, vagy a papíron szétfolyó tintacsepp. A szabály egyszerű: az ember százig számol, s ha addig nem csörren meg az óra, nem esik le a hamu vagy a falevél, ha a tintacsepp nem éri el az elképzelt határt, akkor valami kívánság teljesülni fog. Ezt a játékot szinte halálos izgalommal lehetett játszani és az volt a nagy előnye, hogy nem vette észre senki.

Izgatottan számolt hát magában. Odakünn a klopfoló egyre eszelőbben verte az ütemet. Így volt ez már vagy két hete, amióta szólt a szomszédnak, hogy ha lehet, ne kezdjék olyan korán a szőnyegporolást. Azóta minden reggel pontosan öt perccel hat óra előtt kezdték, ő pedig minden este csak azért is hatra állította be az ébresztőórát, és nem gyújtott villanyt, amíg a csörgőrugó le nem járt. Hadd

higgye amaz, hogy őt még az óra csörömpölése is nehezen ébreszti fel. Tudta, hogy az ott lenn ugyanúgy hallja a csörgést, mint ő a klopfolást, és mind a ketten várták, hogy melyikük unja meg előbb.

Azt is tudta, hogy Hermina, a felesége ébren fekszik mellette az ágyban, minden idegszála megfeszül, de nem szól. Eleinte hisztérikus jeleneteket rendezett, de úgy látszik beletörődött már ebbe a reggeli csatába.

Különben is a nagy veszekedések ideje rég elmúlt, és nemigen volt már mit mondaniuk egymásnak. Karo tudta, hogy az asszonynak annak idején igaza volt, hogy ellenkezésével inkább saját magát áltatta, saját sebesült önérzetét gyógyítgatta. Mert igaz volt az, hogy eredetileg nem ezt a házmesternek szánt udvari lakást osztották ki nekik, de az is igaz volt, hogy neki végül nem maradt más választása: vagy ezt, vagy semmit. Ez a tény pedig, bármennyire is enyhítette a történetek miatti felelősségét, rendkívül növelte a megalázottság érzését benne.

Ezért mérgezett fullánkként fűrődött belé annak idején a felesége kérdése, hogy az ötven valahány lakásigénylő közül miért kellett épp neki öntudatosnak lenni és lemondani az újonnan érkezett mérnök javára, akinek a vállalat felvirágoztatása érdekében azonnal lakást kellett adni.

Ilyenkor reggel, ha felhangzott a szőnyegverő pufogása, mindig észbe jutott a kérdés és a válasz. Ez már valahogy része volt az ébredés keserűségének.

Bűnösnek érezte magát a felesége előtt. Hermina csak az otthonának élt, minden álma, vágya a lakás volt, már előre pontosan kitervezte, hogyan rendezik majd be, és amikor végül elestek tőle, valószínű emberkerülő lett, sehova nem járt, senkit nem fogadott, és az egyetlen gyerekkori barátnőjén kívül úgyszólván szóba sem állt senkivel.

Karo ezért önmagát okolta, de ez a büntudat nem volt olyan egyszerű és érthető, mint mondjuk az, amire gyerekkorából emlékezett. Akkor pontosan tudta, hogy anya azért verte el, mert a kamrában összezárta a macskát a kutyával, vagy mert a szomszédék örökké nyálas Juliskájától elvette a zsíros kenyeret. A mostani büntudat nem volt tiszta és a bűnhődés nem hozott megbékélést.

Alapjában véve ez az érzés csak Hermina iránt volt büntudat, mert csak Hermina függött tőle; másfelé inkább a megalázottság, megbántottság érzése volt. Tulajdonképpen nem is a lakással kezdődött, hanem valahol messze, nagyon messze, tíz évvel ezelőtt, közvetlenül a háború után, amikor Péter, az akkori párttitkár, először mondta ki, hogy Karo kiváló, lelkiismeretes hivatalnok, de semmi több. Neki még akkor fülébe jutott ez a kijelentés, de nem tudta megfejtetni, hogy minek alapján mondta ezt Péter, de azt sem értette egészen, hogy mi lenne az a több, ami ő állítólag nem lehet. Megkérdezni nem merte, mert akkor azt is meg kellett volna mondani, hogy kitől értesült. Így hát maradt az első fullánk, és ő továbbra is végezte lelkiismeretesen a dolgát, eljárt a pártgyűlésekre, elvégezte a feladatokat, amit kapott, és elolvasott minden elolvasni valót.

Arra, hogy belőle csakugyan hiányzik valami, ami másokban megvan, akkor jött rá, amikor nála fiatalabbak haladtak, felelős állásokat kaptak, magasabb fizetést, ő pedig maradt, aki volt: számlakönyvelő. Amikor az ilyesmi kezdett gyakorivá válni, elszánta magát, és elment az idősebb elvtársakhoz megkérdezni, hogy mi a kifogás ellene? Válaszul csodálkozó tekinteteket kapott és vállveregetést: „Te csak dolgozz tovább úgy, mint eddig, Karo elvtárs. Nincs te ellened senkinek semmi kifogása.”

Szerette volna ilyenkor megmondani, hogy ő maga is tudja, hogy ellene nincs és nem is lehet kifogás, és hogy tulajdonképpen nem is ez a baj. A baj az, hogy ő saját magát jóval többre tartja képesnek, többre, mint Károlyt, akiből igazgatót csináltak, vagy mint Jánost, aki mindig a legalamuszibb, legmulyább volt az utcában, most pedig...

De ez a monológ mindig csak gondolatban készült el, a valóságban sohasem tudta kimondani. Eleinte szégyellte, szerénytelenségnek tartotta az ilyesmit, később pedig már gyökeret vert benne a gyanú, hogy hátha nincsenek is meg benne a feltételezett képességek, ha azt mások nem veszik észre.

Így múltak az évek, és Karo sorsa észrevétlenül megpecsételődött. Senki fel sem tételezte már róla, hogy előbbre juthat, senkinek eszébe sem jutott, hogy előléptesse, hogy felelősségteljesebb munkát bízjon rá, mindenki természetesnek vette, hogy Karo az, ami. Illetve, nem mindenki. Voltak, akik idővel, bizalmas baráti körben csodálkozásukat fejezték ki és úgy vélekedtek, hogy emögött lehet valami. Azután a fáma kijutott a baráti körből, és Karót időnként hosszú beszélgetésekre hívták, amelyek után mindig megnyugtatták, hogy minden a legnagyobb rendben van. Karo bólogatott, nem kérdezte, hogy akkor mire valók ezek a beszélgetések, örült, hogy békében hagyták, de megszületett benne ez a kínzó, bizonytalan büntudat, amit nem tudott megmagyarázni, de nem is tudott kitörölni magából, még akkor sem, amikor a többiek már rég megfeledeztek róla és a körülötte keringő szóbeszédről.

Ez a büntudat vette el a szavát akkor is, amikor a lakásokat osztották és valaki felvetette, hogy ne alkalmazzanak házmestert, Karo költözzön a házmesterlakásba, az ő lakását pedig adják a mérnöknek. A büntudat és az igazgató barátságos szavai, aki megemlítette, hogy Karo öntudatos régi kommunista és nem először áldozza fel egyéni érdekeit a közösség érdekeiért.

Amíg az igazgató beszélt, Karót a hideg rázta, nem önmagáért, hanem az asszonyért. Tudta, hogy Hermina büszke, hogy ez a lakás talán az élete utolsó nagy vágya, de azzal hitegette magát, hogy végül majd csak belenyugszik ebbe a megoldásba is, hiszen ez is százszor jobb, mint az az odú, ahol eddig meghúzódtak.

Ha akkor tudja, hogy az egész életüket megmérgezi, talán szólt volna, talán kitört volna belőle a tiltakozás, amely annyiszor volt már a kitörés szélén, talán kimondta volna a kételyét, hogy a tejelesszájú fiatal mérnököskéből aligha lesz akkora haszon, hogy érdemes legyen miatta őt, Karót egyszerűen félrerúgni, vagy talán sírva fakadt volna, könyörgött volna, hivatkozott volna az érdemeire, vagy visz-

szataszítóan részletekben elmesélte volna a családi problémáit, mint ahogyan mások tették, ha az érdekeikről volt szó. De ő hallgatott, és elvégeztetett.

Ezzel Hermina sorsát végleg és teljesen a maga bűnűl vette.

Hermina valamikor párttag volt, a hivatalában osztályvezető, azután akadt valami nevetséges kis szolgálati ügye, amit a pártseit minden várakozáson felül komolyan vett. Többen is fenték a fogukat Hermina állására. Az asszony nem ment el az értekezletre, ahol az ügyét tárgyalták, mondván, hogy nem engedi meg, hogy nála rosszabbak köszörüljék rajta a nyelvüket — és a hivatalnak sem ment tájára sem többé. Hermina büszke volt, és Karo helyeselt, mert büszke volt a felesége büszkeségére.

De a következményekkel akkor sem számolt. Egy fizetésre maradtak. Hermina háziasszonykodott, Karo pedig kezdett különmunkákat vállalni, hogy a hiányzó jövedelmet bepótolja. Hermina teljesen visszavonult, és ahogy feledésbe merült a visszavonulás oka, lassan maga is kezdte hinni, hogy Karo miatt hagyott ott állást és pályafutást. Azután elkövetkezett az idő, amikor ezt meg is mondta. Karo nem mondott neki ellent, nem akarta megbántani, csak egyre több különmunkát vállalt, hogy anyagiakban rója le adósságát és megvásárolja a békét. A lakás lett volna a kárpótlások csúcsa. És az ő hibájából elveszett.

Mindezt Karo már ébren gondolta végig, és közben még a számlásról is megfeledkezett. Csak feküdt, valami nyomás nehezedett a mellére, de nem mozdult, várta a csörgést. Ez volt az a pillanat, amikor az embernek van ereje és mersze mindent végiggondolni, sőt talán lázadni is, amikor el tudja hitetni magával, hogy másképp van minden, vagy ha ez nem megy, hát egyszerűen pokolba tudja kívánni az egész világot. Ez az a pillanat, amikor az ember még hiszi, hogy felelőtlenül tud süllýedni a mélybe, a semmibe. Mindenek ellenére azonban ez a lázadás már csak feltételes. Az éber tudat már mögéje állította a mértéket, hogy meddig tarthat és a záradékot is, hogy mindez csak képzelődés.

Ma reggel Karóban valahogy különösen éles ez a korlát és a mérték. Rémlik neki, hogy ma valami rendkívüli nap van, hogy ez a mai nem olyan egyszerű ébredés, mint a többi, de sehogyan sem jut eszébe, hogy mi is lehet az a rendkívüli. Nem is erőlködik túlságosan, hogy rájöjjön. Ha jó, ha rossz, majd kiderül magától is.

Végre megszólal az óra. A szomszéd azonnal abbahagyja a szőnyegporolást, és a csörgés zavartalanul száll a lakásban, bebújik minden zugba, azután megszűnik. De nem egyszerre, hanem fokozatokban: előbb az óra hallgat el, a forrás, azután a visszhangja valahonnan a konyhából vagy a mosdófülkéből.

Hermina is megszólal: „Azt hittem, legalább ma belátással leszel.”

Karo megrándul, felül, azután lassan nehézkesen lemászik az ágyról. Már tudja, hogy miben különbözik ez a nap a többitől: ma nem érvényes az ő egyetlen privilégiuma, hogy az asszony kel fel elsőnek és megy a konyhába feltenni a teavizet és csak azután szól be az ajtón, hogy: „Jó lesz, ha már kikászolódsz!” A reggeli önmagával alkudozásnak, a felkeiési ceremóniának ez a fokozata ma elmarad. Ma már-

cius nyolcadika van, ünnep, és ő megfeledkezett róla. Karón ismét úrrá lett a büntudat.

Hogy miért lett ez a nap családi ünnep náluk, azt nem tudná pontosan megmagyarázni. Más ünnepek: május elseje, újév, köztársaság napja szinte észrevétlenül telnek el, illetve úgy ünneplik őket, ahogy mások a környéken. De ez, a március nyolcadika, más volt. Hermina és a barátnője, Angela már évekkkel ezelőtt kinevezték saját ünnepeknek.

A maga módján Angela is csalódott ember volt. Férjhez ment egy iparoshoz, és csak később jött rá, hogy ha jól körülnéz, hát több is jutott volna neki, és hogy tulajdonképpen többre is vágyott. Amikor először ünnepelték együtt a március nyolcadikát, Karónak úgy tűnt, hogy a két nő boldog, mert a forradalmi hagyományok között talált valamit, ami a családból csak rájuk vonatkozik, de még inkább örültek annak, hogy kitalálták a módját, hogyan mutogassák ezt nyilvánosan.

Ha ez az utóbbi nincs, Karónak nem is lett volna különösebb kifogása az ünneplés ellen. De így nyilvánosan ez mindig hivalkodásnak tűnt, sőt, kihívásnak. Betolakodónak, tolvajnak érezte magát ilyenkor, valakinek, aki olyat enged meg magának, ami rangjánál fogva nem illeti meg, és ez különösen bántotta.

Karo ugyanis eredetileg az elragadtatott természetűek sorába tartozott, azok közé az emberek közé, akik minden jó szót készpénznek és minden kézzszorítást őszinte barátság jelének tekintenek. Ezért elég gyakran volt elutasításban része, és idővel a méltányosság érzése nagyon kifejlődött benne.

Kiment a konyhába, bekapcsolta a melegítőt, tevizet tett fel a gáza és, egy ideig álmosan azon töprengett, hogy milyen ronda hideg ilyenkor a konyha. Ez bizonyára azért van — gondolta —, mert közvetlenül alatta a pince. Ezért is nem lehet soha rendesen felfűteni.

Bement a mosdófülkébe, fogat mosott, azután borotválkozni kezdett. Elmosódva hallotta, hogy Hermina is felkelt, valamit matatott a ruhásszekrényben, azután, egészen váratlanul, megjelent ő is a mosdófülke ajtajában.

— Ha beveszed magad ide, nem lehet kivárni, hogy kimenj — mormogta rosszkedvűen. Karónak nyelvéen volt már a tiltakozás, de azután eszébe jutott, hogy egészen felesleges magyarázkodni, mert Herminánál ilyenkor a tények nem fontosak, csak az érzések, azok pedig nem sok jót ígértek.

Mivel már a mosdás vége felé járt, gyorsan megtörölközött, magára kapta az inget, és kiment. Az előszobában azonban ismét tétovázva megállt. Hétköznapon tudta a teendőjét, az öltözködés rendjét, és ment minden, mint a karikacsapás, de ez most más volt. Most neki kellett reggelit készíteni. Tudta, hogy ha ezt utcai ruhában teszi, abból veszekedés lesz, így viszont az átöltözködéssel időt veszít. Végül mégis határozott. Magára rántotta a háziruhának használt nadrágot és pulóvert, és sietett teríteni, mert attól kezdett félni, hogy elkésik az irodából.

Ebben a félelemben aránylag gyakran volt része. Indulás előtt, az utolsó pillanatokban mindig akadt valami, ami feltartotta, és Karó-

nak néha úgy tűnt, hogy Hermina szándékosan találja ki ezeket az apróságokat, hol egy lógó gombot, hol egy oktalan sértődést, amit ki kellett engeztetni, mintha féltékeny lett volna a hivatalra, amely őt minden reggel elragadja, és szadista módra élvezné az ő szemmel látható vergődését az iránta való ragaszkodás és a kötelességtudás között.

Hermina kijött a mosdófülkéből, ismét matatott valamit a szobában, azután asztalhoz ült:

— Más asszonyok ma virágot és ajándékot kapnak — mondta, és megkente margarinnal a kenyerét.

Karo hallgatott. Eszébe jutott, hogy tegnap már ott volt a virágüzlet előtt, de nem ment be. Sokan voltak, elkésett volna az ebédről, és különben is, zsebében csak a havi cigarettapénz volt, és nem akart lemondani. Herminának pedig elve volt, hogy a konyhapénzből nem fogadott el ajándékot. Számára az ajándék fő értéke az érte való lemondásban volt.

Volt azonban egy másik ok is, ami Karót visszatartotta a virágvásárlástól. Attól tartott, hogy az üzletben tolongó sokaságban ismerősökre is akad, akik másnap elmondják majd az irodában, hogy ő virágot vásárolt, és nem szerette, ha beszélnek róla.

Szó nélkül betöltötte hát mindkettőjüknek a teát, és kapkodva enni kezdett, mert a mutató vészesen közeledett a hét óra felé. Mielőtt felkelt volna az asztaltól, még egy utolsó kísérletet tett, hogy a nap különösége alól kibújjon. Közömbösséget tette megjegyezte:

— Azt hiszem, nem kell külön öltöznöm, mehetek hétköznapi ruhában is.

— De kell! — csattant az asszony hangja. — Egyszer egy évben mégy velem valahova, akkor azt akarom, hogy tisztességesen öltözz fel. Ha elkéredzkedsz korábban az irodából és hazajössz átöltözni, akkor mehetsz hétköznapiiban.

— Nem kéredzkedek — felelte Karo olyan hangsúllyal, hogy az asszony meghökkent.

— Ahogy akarod. Akkor pontosan kettőkor várunk Angeláékkal az iroda előtt. Taxit fogadunk, mert kettőkor nagy a tolongás a buszon.

Taxit? — tátotta el a száját Karo és érezte, hogy kiveri a hideg veríték. Szólni akart még valamit, de Hermina tekintetében olyan elkeseredett dac csillogott, hogy torkán akadt a mondanivaló. Bement a szobába, felvette a kikészített tiszta inget, az ünneplő ruhát, csokornyakkendőt kötött, vette az új fekete kabátját, kalapját, búcsúzóul szokás szerint megsókolta Herminát, aki viszonzásképp megigazította a nyakkendőjét, és utolsó szemlét tartott fölötte, majd, azon a reggelen először, rámosolygott. Szemmel láthatóan elégedett volt a művével.

Karo könnyű, derűs kedvvel lépett ki az ajtón. Kísérte ez a mosoly, és egyszeriben elfelejtett mindent: a szőnyegporolást, a felkelést, a rendkívüli napot, mert alapjában véve a vonzalom, a felelősségérzet, a bajtársiasság és barátság különös keverékével szerette a feleségét.

Odakünn hűvös, ködöt szitáló idő fogadta. A kapu előtt egy játszadozó kigyerek rámeresztette a szemét, azután fogta magát és elszaladt. Karón ismét bizonytalanság lett úrrá. Megtapintotta a kalapját, a nyakkendőjét, végigsimította a kabátját, de nem észlelt semmi rend-

elleneset. Néhány méterre odébb a szőnyegverő szomszéd kint állt az ajtóban, rábámult, gépiesen kalapot emelt, azután amikor felismerte, hogy kinek köszönt, gyorsan visszaejtette a kalapját, és beszaladt a lakásba. A feleségével megtárgyalta az eseményt. Mert ki tudja miért öltözött ma úgy ki ez a tintanyaló, hogy az ember meg sem ismeri. Lehet, hogy a milíciára megy feljelenteni bennünket, vagy váratlanul valami magas állást kapott. Az ilyenektől minden kitelik.

Karo még néhány bizonytalan lépést tett, azután ismét erőt vett magán, és elmerült az utca forgatagában. Megelégedéssel állapította meg, hogy itt már senki rá sem hederít.

*

Hét óra előtt egy perccel surrant be a vállalat kapuján. Jó reggelt-jére a portás csak morgott valamit. Nem mintha haragudott volna Karóra, csak egyszerűen nem tudta, miért lenne vele kedves. Mi szeretni való lehet ezeken az irodai patkányokon. De különben is, egy vállalati portás feje nem eszmei-politikai bizottság, hogy méricskélje minden szavát. És ha mindenki előtt úgy összekapná magát, mint az igazgató előtt, akkor gyorsan elkopna a sarka, a dolgozói önéretéről nem is szólva.

Mindebből az következik tehát, hogy a portás egészen hétköznapi viszonzta a köszöntést, a köszönő rangjának megfelelően, és csak Karónak tűnt úgy, hogy ez valami különös jelentőségű morgás, ami a késésnek is szólhatott, mert hiszen hét előtt öt perccel kellett volna megjelenni. Ezen azonban most nem ért rá töprengeni. Iszkolt befelé az irodára, hogy a munkaidő kezdetére és a főnök előtt bent legyen.

Amikor beért, a főnök még nem volt jelen. Nem jogosította ugyan fel őt sem senki a késésre, de néhanapján mégis megengedte magának ezt a fényűzést, amit egyes osztályfőnököknek azon a címen néztek el, hogy hivatalos elintéznivalójuk van a városban, és nem lenne értelme, ha reggel előbb bejőnnének az irodába, mikor hazulról egyenesen a dolgukra mehetnek.

Hétfő lévén, az irodában még senki sem dolgozott. A kollégák és kolléganők a körmüket piszkálták, elhangzott egy-két megjegyzés a tegnapi mérközésekről, de ez is valahogy unottan, lassan, mintha nem tudnák elúzni a vasárnapi semmittevés kábulatát. Karo hangosan köszönt, levetette a kabátját, és míg a fogas felé fordult, félszemmel, látta, hogy egy-két kolléga bólintott feléje. Hangosan nem köszönt neki vissza senki.

Itt az irodában senkivel sem volt különösképpen jóban, de úgy hitte, nem is haragudott rá senki. Ennek a feltevésnek komoly tárgyi alapja is volt, mert a számvevőség hivatali és társadalmi hierarchiájában Karo semleges, senkinek útjában nem levő helyet foglalt el. Az igaz, hogy az egyhangú, személytelen feladatkör nem sok alkalmat nyújtott neki szimpátia- vagy tekintélyszerzésre, de mégsem csak ez volt a kollégák közömbösségének oka. A dolog nyitját inkább ott kellene keresni, hogy Karónak sem a külsején, sem a viselkedésén nem volt semmi olyan, amit észre lehetett volna venni.

Tízkor, amikor elérkezett az uzsonnaidő, Karo éppúgy kirakta az asztalára, amit hozott, ha hozott, mint a többiek, kínálta is a köze-

lében ülöket, de ezzel többé-kevésbé ki is merült közöttük minden emberibb kapcsolat, mert Karo a kínálás mellé — és ez volt a legnagyobb fogyatéka — nem mesélt soha. A többiek meséltek. A főnök horgászott, és egy-egy sikeresebb nap után az iroda végighallgatta a háromkilós vagy ötkilós harcsával vívott párbaj történetét. Olyankor laposakat pislogtak, vagy félmosolyokat küldözgettek egymásnak, mert mindegyikük tudta, hogy a főnök még életében nem fogott egy kilós harcsát sem. Karo azonban ebben sem vett részt. Mozdulatlan arccal tudta hallgatni a főnök meséjét, nem helyeselt, de nem is csúfolódott. Tudta ő is a főnökről mindazt, amit a többi tudott, de nem tartotta szükségesnek kifejezni. És ebben tévedett.

Pista, az anyagkönyvelő futballszurkoló és totós volt. Néha az egész társaságot rávette, hogy totózzanak. Ha kértek tőle, Karo is adott. Ilyenkor egy-két doboz cigarettával kevesebbet vett. Mivel azonban hétfőn nem tudott részt venni az elhibázott szelvények megvitatásában, egyszerűen azért, mert a futballról fogalma sem volt, csakhamar kihagyták a játékból.

Milánnak, a főkönyvelőnek szülője volt és víkendháza a hegyen, úgy-hogy az iroda hétről hétre pontosan tudta, milyen lesz a termés és milyen munkák ideje van a szőlőben. Minden férfinek volt egy meséje, a nők a maguk háztartási, fodrász- és varrónő-történeteikkel külön kört alkottak, csak Karo volt mese híján. Illetve, lett volna neki is meséje, csak attól tartott, hogy ha elmondja, a többiek kinevetik.

Neki csak egy kedvtelése volt. Szerette, ha békén hagyták, ha nem szóltak hozzá, és neki sem kellett senkihez szólni. Odahaza, ha nem kellett Herminának segíteni a háztartásban, vagy ha nem volt különmunkája, néha órák hosszat el tudott üldögélni egyedül a szobában, az ablak előtt, és bámulni ki az égre vagy a szomszéd ház homlokzatára. Ilyenkor nem volt jelen.

Volt egy titka is: a két szemközti háztömb között kéklő égdarab jórészt eltakarta egy hatalmas nyárfa, amely nemcsak az évszakokkal, de szinte percről percre változott. Nyáron a levelei, télen a kopár ágacskaival csodálatos nyüzsgést szőtt az ég betontömbök közé feszített vásznára, és ebbe a nyüzsgésbe mindent bele lehetett képzelni. Ilyenkor hosszú történeteket álmodott meg, jelenetekkel, párbeszédekkel amelyeknek ő volt a központja.

A fa előtt kiválóan lehetett álmodozni. De ez természetesen olyan óvatos álmodozás volt: az ember nyitott szemmel nézte a fát és félfüllel hallgatta a zajokat a lakásban, mert kellemetlen, ha ilyenkor rányitnak és meglepik. Az igazi álmok ideje este következett. Elalvás előtt, amikor eloltották a villanyt, egyszerűen megszűnt minden korlát, minden ellenőrzés, és megszűnt a meglepetés veszélye is. Ez az idő, amelyet hivatalosan is az álom részére tartanak fenn az emberek. Ilyenkor Karo a fal felé fordult, és rajzani kezdtek a szebbnél szebb és merészebbnél merészebb történetek.

Ilyenkor ő rendszerint valami idegen bolygó szülőtte volt, halhatatlan a halandók között, aki, ha kell, láthatatlanná tud változni, akit nem fog a golyó és aki, mint a levegő, áthatol a materiális akadályokon, és olvassa az emberi gondolatokat. Ilyen tulajdonságokkal felsze-

relten, amelyek a kockázatot annyira kizárják, hogy ezt Karo néha álmában is sokallotta, hol a második világháború idejébe képzelte magát vissza, hol pedig a kongói, vietnami vagy angolai felkelőknek segített. A részleteket ezekhez az álmódosásokhoz a háborús memoár-irodalomból szedte. Ebből a fajtából elolvasott mindent, ami a keze ügyébe került.

De ilyesmiről természetesen nem lehetett az irodában mesélni. erről még Hermina sem tudott. Egyszer ugyan próbált neki valamit mondani, de kinevette már az elején, és Karo elhallgatott.

Így történt ezen a hétfőn is, hogy a többiek készülődtek, a körmüket piszkálgatták, beszélgettek, de Karóhoz nem szólt senki, mindaddig, amíg az irodába be nem viharzott Aliz, az igazgató titkárnéje.

Aliz, ha nem is volt valami szépség, mindenesetre gondosan és kártóan ápolta magát, úgyhogy a múltó évek jóval kevesebb nyomot hagytak rajta, mint a többi, vele egykorú asszonyon. De még a kozmetikánál is többet alkalmazott magára abból a nimbuszból, amely világszerte az igazgatói titkárnöket körülveszi, és ebben az értelemben sokat is engedett meg magának. Nevezetesen azt is, hogy a szélvész, minden kopogtatás és köszönés nélkül berontott bármelyik irodába, és hangos szóval megszakította a munkát. Ezzel egyben a temperamentumos fiatalágát is igyekezett kifejezni, amelyet, csak ő tudta, mennyire, kikezdett már az idő.

Most is, hogy bejött, nyomban rátámadt a társaságra: „Úgy ültök itt, férfiak, mintha fogalmatok sem lenne róla, hogy milyen nap van ma” — darálta, és fordult a nők asztalai felé, hogy támogatást kérjen a támadáshoz, de visszahökken. A nők felől fagyos csend áradt feléje. Ha tudta volna, hogy miket beszélnek róla ezek az asztalhoz láncolt egerek, nemcsak hogy visszahökken volna, de bizonyára nyomban ki is fut a szobából. Mivel azonban nem tudta, mint ahogy szerencsére senki sem tudja, hogy miket beszélnek a háta mögött, Aliz nem nyugodott bele a vereségbe, hanem taktikát változtatott: egyéni áldozatot keresett.

Ilyenkor azért jó ez a taktika, mert a megtámadott nem menekülhet. Egyrészt nem tagadhatja meg a választ az egyenesen hozzá intézett kérdésre, hacsak nem akar nyílt összeütközést, másrészt, nem valószínű, hogy az áldozat vállalja ezt az összeütközést, mert senki sem szeret a közös titkos ellenszenv egyéni kifejezője lenni, és így a győzelem és az ellenség megfutamodása már előre bizonyosra vehető.

Az embereknek tapasztalataik vannak ezen a téren, tudják, hogyan faragnak a faltörő kosból bűnbakot, és óvatosak.

Aliz tudta ezt, és felragyogott a képe, amikor a hirtelen támadt kínos csendben megpillantotta jövődő áldozatát:

— No lám! — mondta anygali mosollyal. — Karo elvtárs tudja, hogy ma ünnep van. Felkészült, ünneplőbe öltözött! — Majd amikor így kiemelte áldozatát a többiek fölé, amikor megforgatta és megmutogatta, lecsapott:

— De ez nem a férfiak ünnepe ám, Karo elvtárs, hanem a nőké! Nem magának kellett volna díszbe öltözni, hanem a feleségének. De látom, maga is csak olyan, mint a többi férfi: a nők ünnepe van, és maguk ünnepelnek. Különben is maga odahaza valóságos török basa

lehet. Úgy rejtegeti a feleségét, mint valami háremhölgyet. Még nem is láttuk!

Az irodában csend lett. Karo zavarában csak nyögött egyet, azután a csendben fahangon megszólalt Pista, az anyagkönyvelő:

— Nem biztos, Alizka, hogy ő török basa odahaza. Az is lehet, hogy ő a családban a feleség. Azért is öltözött így ki nők napjára.

Egyszeriben felharsant a nevetés. Az áldozat testébe behatolt a kés, a vére fröccsent, és egyszeriben feloldott minden bűnt és gyűlöletet, egyszeriben mindenki szabadnak, jónak és egyenlőnek érezte magát. A nevetés közepette Aliz királynői tartással visszavonult, s csak az ajtóból szólt vissza:

— El is felejtettem mondani. Ma egy órával rövidebb a munkaidő, és az asszonyok a kantinban fogadást rendeznek.

Tulajdonképpen csak azért jött, hogy ezt bejelentse.

Amikor Aliz eltűnt az igazgatói előszoba üvegfala mögött, Karo elgondolkozott a hallottakon. Nem sértődött meg. Sohasem sértődött meg, akármilyen csipős volt is a tréfa, és bármennyire is az ő rovására ment. Ő csak a tréfát látta benne, a tréfa nem valóság, örült, hogy az emberek nevetnek, mert az azt jelentette, hogy örülnek, és örült, hogy valaki foglalkozott vele, megkülönböztette a figyelmével — még ha tréfában is. Ez egyáltalán nem volt ellentétben azzal a vágyával, hogy békében hagyjak, mert hiszen a békére is csak azért volt szüksége, hogy zavartalanabbul álmodhasson az iránta való figyelemről, ha már a valóságban nem kaphatta meg, hogy az emberek közé álmodhassa magát, másképpen, mint a valóságban — és végeredményben a tréfa is másképp mutatta.

A derűtség múltán Karo elővette a számlakönyvet, és dolgozni kezdett. A többiek is munkához láttak. Nyolc óra körül bejött a főnök. Szokása szerint hangosan köszönt, és megkérdezte, hogy az igazgató bejött-e már. Amikor megkapta a várt tagadó választ, leült az asztalához, és kezdett munkához készülni. Akkor vetett egy pillantást Karóra:

— Hát maga, Karo, miért csipte így ki magát? Talán lakodalomba megy.

— Neem — húzta el Karo a választ, és kelletlenül gondolt arra, hogy most ezek előtt talán magyarázkodnia kell, de Pista ismét megelőzte.

— Ma nők napja van, tetszik tudni, főnök elvtárs — sütötte el újból az iménti poént, és az iroda csendesén felvihogott. Csak a főnök nem nevetett. Kissé csodálkozva nézett egyikről a másikra, hogy mi ezen a nevetni való, de azután eszébe jutott néhány kellemetlen élménye abból az időből, amikor még azt hitte, hogy főnök létére humorérzékkel is kell rendelkeznie, és a tekintélye érdekében inkább nem kérdezett tovább. Végleg csend lett és munka.

A délelőtt aránylag zavartalanul telt el, ha nem számítjuk Aliz ismételt megjelenését, aki további engeszteléseképp megsúgta a nőknek, hogy a hotelban húsz személyre ünnepi ebédet rendeltek, és arra a vállalatból négy nő is kapott meghívót. Azt persze óvakodott elmondani, hogy ő is a négy között van, és már indult kifelé, amikor eszébe

jutott az, amiért jött, és átadta a számvevőségi főnöknek az ebédre szóló meghívót.

Karo megrándult erre a hírre. Titokban remélte, hogy a hivatalos ebéd nem ugyanabban az étteremben lesz, ahova ők mennek ebédelni, de kérdezősködni nem mert, nem akarta ismét magára vonni a figyelmet. Aliz második elmenetele után hosszú időre békeséges csend lett a szobában, és csak az váltott ki egy kis izgalmat, amikor a szomszéd irodában az egyik mérnök nagy patáliát csapott, mert nem kapott kocsit a hivatalos útra, pedig idejében, előre bejelentette az igényét. Akkor hallották, mivel a mérnök meglehetősen hangosan mondta el a véleményét a termelés és az ebédelés közötti különbségről, hogy minden személykocsit az ebédre menők szállítására tartottak vissza. Ez ugyan nem volt olyan nagy dolog, mert a vállalatnak mindössze két személygépkocsija volt.

Végül, délfelé és a délelőtti események koronájaként az üvegfalas igazgatói előszobában libasorban kezdtek vonulni a legjobb munkásnök az igazgatói iroda tágra nyitott bejárata felé. Tiszteletükre az igazgató fogadást rendezett. A fogadásra a számvevőségből egy fiatal tisztviselő volt hivatalos és a főnök mint a vezetőségi kollégium tagja. A többiek az ajtóba tódulva nézték a bevonulást. A fiatal tisztviselő nyomban elment, a főnök pedig az asztalánál ülve megvárta, amíg a bevonulás véget nem ért.

Pista, az anyagkönyvelő, a bevonulókat bámulva, élt az alkalommal, hogy a főnöknek háttal, de azért elég hangosan kifejtse elméletét arról, hogy aki nem ismeri a munkát, nem is tudja elképzelni, milyen fontos személy egy vállalatban a számvevőségi főnök. Mert hiába tervez a mérnök és az igazgató, hiába ügyeskedik az eladási főnök, ha a számvevőségi azt mondja, hogy nem, akkor nem! Mégiscsak ő az itt, aki a törvényt és a népvagyont őrzi.

Ezt a véleményét egyébként Pista már sokszor elmondta, rendszerint valami szakvita közepette, amikor eléggé villamosnak tűnt a légkör ahhoz, hogy az efféle vélekedés személytelenül és tárgyilagosan hangozzon. Most mondta el először így, háttal a főnöknek, az előtte nyíló térnek és a bevonuló munkásnöknek, mintha a pillanat epikus hangulata megindította volna benne a talpnyalás költészetét. Karo titokban a többiekre pillantott, és elégtétellel olvasta le arcukról az undort. Pista tirádája válasz nélkül maradt.

Amikor odabenn megkezdődött a fogadás s a főnök is bement, ők visszaültek az asztalukhoz, mert nem volt már semmi látnivaló. Ismét megjelent Aliz, odabújt a nőkhöz, és elstutogta nekik, de úgy, hogy azért a férfiak is hallják, hogy mi készül a kávéházban, milyen italok és milyen szendvicsek lesznek, ki csinálja és ki szervezi az egészet, és végül, de ekkor már olyan halkán stutogott, hogy a férfiak nem hallották, még valamit mondott, ami bizonyára a legérdekesebb volt, és amin az asszonyok nagyot vihogtak. Aliz ezután visszavitorlázott az igazgató előszobájába.

*

A rövidített munkaidő csakhamar véget ért. Ha nem beszéltek volna meg, hogy kettőkor találkoznak a vállalat előtt, Karo nyomban haza-

ment volna, de így nem tudta mitévő legyen. Tanácstalanul sodródott hát a többiekkel az üzem kantinjába, ahol a nagyteremben fehéren terített asztalok álltak, rajta pálinkás- és borosüvegek, poharak és hosszúkás tálcákon szalámis szendvicsek uborkával. A kínálás sem hiányzott. A nőszervezetbeli asszonyok, akik mindezt elkészítették, serényen invitáltak mindenkit, és mindegyikük, még a legmogorvábbja is, mosolyt rakott fel erre az alkalomra, mintha az ünnep megváltoztatta volna az alaptermészetét.

Ha őket nézte, Karo sehogyan sem tudott szabadulni egy gyerekkori emléktől, amelyet ezek a nőegyesületi tagok ébresztettek benne, és ami miatt valamennyiüket, a korukra való tekintet nélkül, magánál idősebbnek érezte.

Az akkori nőegyleti tagok ugyanis rendszeresen havonta egyszer ellátogattak hozzájuk. Kovácsné jött, akinek a férje hivatalnok volt a községházán, a patikusné és a sarki hentes felesége. Anya mindig gondosan készült erre a látogatásra: megbeszélte apával, hogy mennyit ad jótékonycélra, habár az összeg, amennyire Karo emlékezett, mindig ugyanaz volt — ötven dinár, kitakarította a lakást, kávépörkölt, süteményt sütött, amihez nem volt szabad hozzányúlni, és amikor a hölgyek már benn ültek a szobában, neki matróruhában be kellett menni, kezet kellett csókolni, és elmondani a legújabb verset, amit az óvodában tanult.

Ezután kapott egy süteményt, és anya kiküldte. Ő nem ment messze az ajtótól, és hallotta, hogyan szabadkoznak bent visongva a kínálás ellen, hogyan csámcsognak csöndben, és dicsérik a süteményt. Csak a patikusné jegyezte meg minden alkalommal, hogy egy kicsit több csokoládé kellett volna bele, ő sohasem spórolja a csokoládét. Karo tudta, hogy anya ezen egész este sírni fog, és panaszkodni fogja apának, hogy nekik nem megy olyan jól, mint a patikuséknak, de neki, míg ott álldogált az ajtónál, nem ez volt a bánata, hanem az, hogy a nagy szabadkozás közepette meg fogják zabálni az egész süteményt, és neki nem marad semmi.

Így a süteményre lesve az ajtó mögül végighallgatta az összes helyi pletykákat, és minden alkalommal megtudta, hogy ez a három néni kétségtelenül a legjobb, legáldozatosabb, legszerényebb asszony a községben, akik mindent megtesznek, hogy a szegényeknek segítsenek. Anya ilyenkor azt mondta, hogy ők ugyan nem gazdagok, de adott az Isten, ezért segíteni kell a szegényeken, és elővette a szekrényből az elkészített ötven dinárt, mire a patikusné azt mondta, hogy mindenki annyit ad, amennyi telik tőle. Anya este ezt is elmondta apának, mire apa azt felelte, hogy szeretné tudni, mennyit ad az a sz-rágó patikus aki mások baján és nyomorúságán gazdagszik, és azt sem tudja, hogy mennyi a pénze. Anya ilyenkor rászólt apára, hogy ne beszéljen így, mert a gyerek meghallja, de apa azt válaszolta, hogy a gyerek már alszik. A beszélgetés folytatására Karo már nem emlékezett, mert ennél a résznél rendszerint el is aludt.

Egyszer a hentesné nélkül jöttek a hölgyek, és anya sajnálkozására a patikusné azt mondta, hogy ne is sajnálkozzon, jobb, hogy nem jöhetett, mert egy műveletlen paraszt, aki erővel úri társaságba sze-

retne tolakodni, és nincs benne semmi finomság, ezt már a tisztelendő úr is megmondta...

Egyszóval, Karóban megmaradt ez a kép, és ha valaki később akár csak említette is előtte a nőegyesületet, mindig ezek a hízott, kipirult arcok és izzadságszagú kezek jutottak eszébe, hiába magyarázgatta önmagának, hogy ez más, egészen más.

Ebben a viszolygásban talán annak is volt valami része, hogy később, amikor egészen fiatalon, bekerült a mozgalomba, senki sem emlegetett jótékonytságot. Igaz, mindenki adott a vörös segélyre, de az másvalami volt, az a forradalom és a forradalmárok segítése volt, míg a jótékonykodást és krisztuskodást megalázónak és tőlük idegen dolognak tartották. Ők nem enyhíteni akarták a nyomort, hanem megszüntetni. És ezek között az asszonyok között nem volt nehéz felismerni a jótékonykodók visszataszító erőltetett kedvességét, amint kínálgatták azokat, akikkel egyébként szóba se álltak volna.

Az emberek azonban nem sokat kínáltatták magukat. Amint beözönlöttek a terembe, egykettőre csoportok és társaságok alakultak az üvegek és a szendvicses tálak körül, úgy, mint amikor a vaspörösszegyűlik a mágneses göcök mentén. Azon nyomban élénk beszélgetés és csámcsogás kezdődött, és alig lehetett őket csendre bírni. Csak akkor hallgattak el, amikor a nőegyesület vezetője belekezdett az ünnepi beszédbe, de a csámcsogást akkor sem hagyták abba.

Alighogy a beszéd véget ért, ismét felzsivajgott a terem. Az emberek koccintgattak, nevettek, felköszöntgették egymást, a szellemebbje a nők egészségére emelte poharát, és mondott valamit róluk, ami szerinte, az alkalomnak megfelelt, de ami Karo szerint inkább felelt volna meg valami lakodalomban vagy legénybúcsún.

Eszébe jutott az elvtársnő valamikori fogalma, mégpedig úgy, hogy tisztán látta a megboldogult Laki szeplős képét, amint az ifjúmunkás összejövetelel fülig vörösödve magyarázta, hogy az elvtársnő az nem olyan, mint a többi nő, hogy arról senki ne merészljen még csak gondolkozni sem úgy, mert az elvtársnő az valami legnagyobb, legnemesebb és legszebb, ami van a világon... és itt a tömzsi kis Laki végképp belegabalyodott a mondanivalójába. Erzsi, a nővére ugyanis épp akkor ment férjhez egy nagyon tisztelt és becsült elvtárshoz, tehát nyilvánvaló volt, hogy az elvtársnők való élete és a Laki-féle elképzelések között némi különbségek vannak, de ez egy cseppet sem zavarta a tizenöt éves fejeket abban, hogy mégis Laki magyarázatát fogadják el, mert romantikus fiatalságuknak jobban megfelelt. Az elvtársnő számukra testetlen, magasztos fogalom maradt.

Később, ha erre gondolt, Karo mindig gyanakodott, hogy ez a tisztelt, legalábbis ami őket illette, nem volt egészen tiszta és önzetlen. Olyasvalami elemek is lehettek benne, mint az amerikai telepések kétszínű nőtiszteletében, ami inkább a ritka magántulajdon féltése és tisztelete volt. Minden társaság, amíg kisémmizett vagy üldözött, emberfeletti piedesztálra emeli a nőt, mert annak bírhatása tulajdonképpen a csendesebb vizekre, a révbe jutást jelképezi. Egy kicsit összehozzad, amikor a számtalan ellenkező példára gondolt, amelyekről, a forradalmárok élettörténeteiben olvasott, de ez nem tudta megintatni benne a személyes tapasztalatokból fakadó kételyt.

Karo pálinkáspohárral a kezében állt az egyik asztal végén, és nézte a vásárt. Szendvicset nem mert venni, mert félt, hogy bezsírozza esetleg az ünneplő ruhát.

Egészében véve feleslegesnek érezte magát itt, nem kitaláltnak, hanem inkább abban az értelemben, hogy feleslegesen vesztegeti az idejét. Okosabb lenne valamit olvasni, vagy akár csak álmodozni is. Itt nem tudott mit kezdeni magával Arra gondolt, hogy csatlakozik valamelyik társasághoz, de azután megijedt: talán tolakodásnak, vagy ami még rosszabb, megalázkodásnak vélik majd. Megalázkodni pedig nem akart. Alapjában véve, érezte, hogy ha csatlakozna is, nem tudna nekik mit mondani, nem tudna mivel bekapcsolódni a beszélgetésbe, és csak úgy odaállni hallgatónak, az kétszeresen megalázónak tűnt.

Ekkor vette észre Zsófit. Sovány kis asszonyka volt, s ha Karót valaki megkérte volna, hogy akár ott, a helyszínen, mondja meg, hogy milyen, nem tudta volna megtenni. Egyszerűen nem volt rajta mit észrevenni, nem volt róla mit mondani. Még a nevét sem tudta, csak annyit, hogy Zsófi és hogy az expedícióban dolgozik, az érkező és menő postát vezeti be a postakönyvbe, és a bélyegeket ragasztja. Ott állt az asszony, alig három lépésnyire tőle, egyedül, kezében egy szendvics, amelyből időnként egy csipetnyit leharapott, és közben nézte, hogyan szórakoznak a többiek.

Egyedül volt az asszony is, de Karónak eszébe sem jutott volna, hogy kettőjük egyedülletét összehasonlítsa. Ő egyszerűen sohasem érezte magát egyedül, és ezért eszébe sem jutott, hogy valaki szemében talán magányosnak tűnhet. Erre csak akkor döbbsent rá, amikor az asszony valami félmosollyal feléje fordult, és megkérdezte:

— Maga is nézelődik, Karó úr?

Nem tudta, mit feleljen. Egy kicsit úgy érezte, hogy tetten érték, és zavartan bólintott. Az asszony közelebb húzódott hozzá:

— Jó azoknak, akik társaságban megtalálják magukat — mondta, és a szemében leplezetlen irigység csillogott. — Én sohasem tudtam — folytatta kisvártatva keserűen és dacosan, talán azért is, mert Karó nem válaszolt.

— Miért? — kérdezte, és ahogy az asszony ránézett, megértette, hogy a kérdés buta és színtelen volt. Ettől még jobban zavarba jött, és magyarázkodni kezdett: — Azért kérdezem, mert valóban nem tudom. Én soha nem kívántam társaságba menni...

— Nem kívánt? — firtatta hidegen, gyanakvóan az asszony. — Hogy-hogy nem kívánt?

— Nem mintha egyáltalán nem kívántam volna — védekezett most már Karó a pökhendiség ki nem mondott vádja ellen, és bánta, hogy egyáltalában megszólalt —, úgy értettem, hogy nem éreztem különösebben szükségét a társaságnak, hogy megvagyok magam is, hogy jól érzem magam egyedül.

A hideg tekintet valamennyire megenyhült, és az asszony arcára ismét kiült a félmosoly, amikor megjegyezte, hogy Karó az egyetlen ember az irodában, akiről nem tudnak és nem mesélnek semmit.

— Magáról sem mesélnek — viszonzta Karó a bókot, majd, hogy ne kerüljön abba a gyanúba, hogy ő is részt vesz a szokásos napi szapultásokban, helyesbített: — Vagy legalábbis nem hallottam semmit.

Az asszony most már nevetett. Nem erősen, fölényesen, csak félhangon, jóindulatúan, puhán. A nevetése nem sértett: — Vannak olyan emberek, akikről nincs mit mesélni... Szürke egerek? — és nevető, kérdő tekintettel várta Karótól a választ.

— Nem muszáj azért egernek, szürkének lenni — ugrott be Karo. Azt is akarta még kérdezni, hogy mivel színesebbek, érdekesebbek a hangoskodók, de — és ezt az érzést akkor tapasztalta először — az asszony jelenléte megfontolásra, szerénységre készítette. Valami különös, egyszerű közvetlenség áradt az asszony lényéből, ami előre elvette minden hetvenkedés, acsarkodás életét, és ezért egészen szelíden csak ezzel fejezte be a mondatot: — Mindenki úgy él, ahogy akar.

— Erre iszunk — mondta az asszony, és felvéve egy pálinkás poharat koccintott vele. Ittak.

— Bár nem egészen így van — folytatta az asszony, amikor letette a poharat —, de mindenki legalábbis megpróbálja. Ha nem a valóságban, akkor másképp... Tudja — folytatta minden különösebb indok és átmenet nélkül, mintha már régi barátok lennének —, én reggel érzem magam legjobban, amikor megérkezik a posta, és kezdem bevezetni a könyvbe a leveleket. Különösen a messziről jött külföldi leveleket szeretem. A tengerentúliakat, amelyeken szép színes bélyegek vannak.

— Maga filatelista? — kérdezte Karo és az asszony megérezhette hangjában a csalódást, mert nevetve, hangosan tiltakozott:

— Nem, dehog, csak úgy szeretem nézegetni őket, és ha nem látja senki, akkor némelyik borítékot meg is szagolom. Messzi vidékek, nagy utazások illata van ezeken a leveleken. Olyankor elfelejtem, hogy én ezekre a vidékekre sohasem juthatok el. Pedig ebbe nem könnyű belenyugodni. Próbálta már elgondolni, hogy mit is jelent ez a mondat? Ez olyan, mint valami önkéntes életfogytiglani börtön. Az ember az akadályok figyelembevételé után önként lemond arról, amire vágyik.

Igen, mondta Karó, és nagyon figyelni kezdett.

— Vigyázzon — folytatta az asszony —, én nem arra gondolok most, hogy az embernek nincs ereje mindent faképnél hagyni és elindulni akár étlen-szomjan és gyalog a cél felé. Ezek túl nagy szavak. Csak arról van szó, hogy az ember, a körülmények számbavételé után, ilyet már akarni sem képes. De amikor megszagolom azokat a leveleket, mégis utazom. Elképzelem azokat a városokat, ahonnan a levél elindult, az embereket is, akik írták, a repülőteret, a gép zúgását, a vonatkerekek kattogását... Olyankor nekem sem kell senki.

Karó meghökkent. Soha még senki nem mondta meg neki ilyen nyíltan, hogy az álom tulajdonképpen menekülés a lehetetlen szörnyűséges, életet mérgező fogalma elől. Érezte, hogy ez a vallomás viszontvallomást kíván, de nem tudta magát rászánni, még mindig nem tudta feladni védett állásait. Inkább bevárta hát az egyenes kérdést, és az nem is késett:

— Maga nem szokott álmodozni?

Ez persze még rosszabb volt Egyenes kérdésre egyenes válasz kellett. De mit válaszoljon? Nem mesélheti el ennek az asszonynak a hőstetteket, a csatákat, amelyekben esténként parancsnokol. Kinevetné,

gyereknek nézné. Ekkor jutott eszébe az ablak és a csipkelombú fa:

— Tudja, a mi lakásunk nem a legjobb — kezdte a mondókáját, és az asszony intett a kezével, hogy mindent tud. Karó epésen meg akarta jegyezni, hogy lám mégiscsak hallott róla valamit, de azután meggondolta, és úgy tett, mintha nem vette volna észre a mozdulatot. — Földszinten van a lakás, minden oldalról hatalmas, sötét háztömbök veszik körül, de egy szűk kis helyet elfelejtettek beépíteni, vagy lehet, hogy nem is akarták. A hálószobánk ablaka épp arrafelé néz. Ott abban a nyílásban van egy hatalmas nyárfa, és annak a lombjain át süt szép délutánokon a nap az ablakunkra. Olyankor a függönyön és a fa lombjain át olyan az egész égbolt, mint valami csipke. Egyszer, amikor egyedül voltam odahaza, egész délután ott ültem az ablaknál, és néztem. Előbb csillogó fehér volt a kép halvány késsel áttörve, azután ahogy lefelé hajlott a nap, aranyárga lett minden, mintha hirtelen beköszöntött volna az ős, végül, alkonyat előtt, előbb az alja, azután az egész kép rózsaszínűvé, majd sötétvörössé és feketésilává vált. De tudja, ez a kép olyan, hogy állandóan mozog. Mozognak télen az ágak, nyáron a levelek, és az ember ebben a mozgásban azt lát, amit akar.

— Szép lehet — mondta az asszony és Karó egyszeriben fölébredt. Úgy tűnt neki, hogy sokat mondott és szeretett volna visszavonulni, de az asszony mosolygott és a már-már felbukkanó hideg éles szavak, a szabadkozás, szertefoszlott. Még szégyenlősség sem maradt benne, csak valami enyhe fájdalom, ami az emlékként felidézett illúziók nyomán jelentkezik. Azért — inkább önmagától védekezve — mégis arról beszélt, hogy amikor az ég alja már liláspiros lett és a szobában meg kellett gyújtani a lámpát, végül mégis sajnálta az így elfecsérelt délutánt. Szép volt, de talán az, amit miatta elmulasztott, még szebb lett volna.

Az asszony bólogatott: — Igen, az álomból előbb-utóbb fel kell ébredni, és akkor az ember sajnálja a közben elveszített, meg nem ismert valóságot. De így tulajdonképpen az elveszített valóság is csak álom marad, ugyanúgy csalódást rejt magában, és a behelyettesítések sora végtelen.

Valaki szavalt valamit az asztal végén, nőkről, március nyolcadikáról, de Karó nem is figyelt oda, annyira hatalmába kerítette a felfedezés, hogy más is álmodik, nemcsak ő, hogy titokban talán mindenki álmodik, mert nem lehet, hogy az ember, akárki, olykor ne kívánjon más lenni, mint ami. Végignézett az embereken. Jól érezték magukat, és semmi jelét nem látta rajtuk, hogy titokban álmodnának.

Azután az jutott eszébe, hogy Hermina sem mondta neki soha, hogy álmodott volna valamiről, ő pedig sohasem beszélt neki a csipkeszerű fáról. Pedig, lám, egészen bizonyos, hogy a mai ebéd Hermina álmából fakad... kísérlet, az álom valóra váltására.

A szobában éljenztek, tapsoltak, és Karó is tapsolt. A bélyeges nő már mással beszélgetett, és hátat fordított neki. Karó nem tudta, hogy illik-e ilyenkor odamenni. Hiszen lehetséges, hogy annak is elmondja a bélyegeit, és az is válaszol neki valamit, amit csak egy embernek négy szemközt lehet elmondani. Hármában nem lehet álmokról beszélni. Hirtelen ez is világgossá vált előtte.

Az asztalokról közben elfogytak a szendvicsek, valahonnan székek kerültek elő, és a borosüvegek körül vidám kis asztaltársaságok alakultak. A többiek, talán azok, akik, mint ő, a kollektív álom és révület helyett inkább az egyénit választják, mint a titkos alkoholisták, akik csak odahaza isszák le magukat, mikor nem látja senki, széledezni kezdtek. Az egyik társaságban ismét felfedezte a bélyeges aszszonyt. Meglehetősen messze sodródott tőle. Az is észrevette őt, fel-emelte a poharát, és intett neki, hogy üljön közéjük. Karo megrázta a fejét. — Csaló! — morogta keserűen, és elindult a kijárat felé. Ideje volt, mert a két óra közeledett.

*

A kapunál most szerencsére nem voltak sokan. Azok, akik nem vettek részt az ünnepségen, már egy óraker hazamentek, a találkozót részvevői pedig egyenként, többnyire rózsás hangulatban szállingóztak kifelé, azzal a jóleső tudattal, hogy lerótták a nők ünneplésének nemzetközi kötelezettségét.

Állandó vendégként csak a két személyautó, a fekete Mercedes és a világoskék, lavórszínű Fiat állt készenlétben a parkolóhelyen, várva, hogy az igazgató és a vállalatvezetés többi tagjai eleget tegyenek egyik társadalmi kötelezettségüknek, és elinduljanak a másikra, az ünnepi ebédre, hogy végre igazán, bensőségesen megünnepeljék a március nyolcadikát.

A sofőrök a portásfülkében ültek, és cigarettáztak. Karo arra gondolt, hogy a két kocsi közül bármelyik pillanatok alatt elvihetné őket az étteremig, de ez csak elméletben jöhetett számításba. Ehhez engedélyt kellett volna kérni az igazgatótól vagy valamelyik osztályfőnöktől, és Karo tudta, hogy bármelyikük jogosan felháborodna ezen a kérésen. Ezek a kocsik köztulajdont képeznek, és súlyos erkölcstelenség lenne őket magáncélokra használni, hacsak nincs az a magánügy valami közüggyel kapcsolatban. Tiszta magánhasználat csak akkor jöhetne tekintetbe, ha valami rendkívüli dologról lenne szó, mondjuk, halálesetről vagy betegségről. Akkor, tekintettel Karo kifogástalan viselkedésére, és munkájára, minden további nélkül. De így!? Ezen a címen akkor mindenki jelentkezhetne és kérhetné a kocsit. Hogy a kocsik úgyis oda mennek? Hogy úgyis társaságot visznek ebédre? Nem, az nem ugyanaz. Az nem privát út, és nem privát ebéd. Azt tulajdonképpen a munkaközösség rendezi a nők napja és a legjobb dolgozók tiszteletére...

Így morfondírozott Karo a kapu felé menet, részletesen megfogalmazva magában a párbeszédet, és érezte, hogy az igazgatónak mélységesen igaza lenne, ha elutasítaná az ilyen kérést. Ezért el is vetette a gondolatot, mielőtt még a végrehajtásnak akár csak a szándéka is felmerült volna benne. Tulajdonképpen már magának a lehetőségnek a gondolata is nyugtalanná tette, mintha egyetlen cselekedeten kapták volna.

Künn ácsorgott már néhány perce a kapu előtt, és azon imádkozott, hogy odabenn a mulatság minél tovább tartson, hogy ne lássa senki, amikor majd beszáll a taxiba. Csak ezt az egy pillanatot minél

kevesebben lássák, mert azután, bár nem sikerült megtudnia, hogy hol lesz a hivatalos ebéd, remélhetőleg nem találkozik vállalatbeliekkel.

A taxit várva ügyet sem vetett az úton az üzem felé kocogó konflisra, annál is inkább mert a salakos úton az épületek felől az üzemi párttitkár jött, és nézelődött a sofőrök után.

Az egyik sofőr kiugrott a portásfülkéből, és kiáltva kérdezte:

— Kell valami, Szekeres elvtárs?

— Hát ha nincs okosabb dolga, elszaladhatna velem haza, hogy átöltözzek, mielőtt kimennénk.

Ekkor észrevette Karót.

— Hát maga, Karo, mire vár? Ha arra visz az útja, amerre mi megyünk, elvisszük. Jöjjön!

Karo már épp válaszolni akart valamit, szabadkozni, de a konflis abban a pillanatban a bejárat elé ért, és ő a nagy ülésen megpillantotta a feleségét és Angelát, a kis ülésen pedig Angela férjét, Ivánt.

Hirtelenében nem tudta mihez kezdjen. Válaszolni kellett volna a titkár személyes hívására, hiszen ilyen alkalom tíz évben egyszer adódik, de amonnan a konflisülésről Hermina pillantása sürgette. Nem is sürgetés volt ez, hanem parancs: „Most pedig felejtsd el minden istenedet és bálványodat, mert én vagyok neked az egyetlen, akire ma nézned kell!”

Tétován intett hát valami tagadásfélét a titkár felé, és felszállt Iván mellé a gyerekülésre. Csendesen köszöntek egymásnak, a kocsis meg-rántotta a gyeplőt, és az egy szál vén gebe lassan, baktatva elvonszolta őket a bejárat elől.

A titkár nézte a furcsa jelenetet, és magában azon töprengett, hogy alapjában véve milyen kevéssé ismeri a vállalatbeli embereket. Tet-szett neki, ahogyan megjelent ez a konflis, és ahogy Karo elvonult. Volt ebben valami szervezettség és alaposság, egy egész ismeretlen élet a maga szervezetével, amely a vállalatbeli életszervezettől bizonyos fokig függetlenül, vele párhuzamosan működik, és amelyben az ilyen szótlan Karóknak esetleg egészen más a szerepük és jelentőségük, mint a munkaközösségben. Konflissal jönnek érte, pontosan megbeszélt időben. Lám, ki hitte volna. És Szekeres elvtárs, aki eddig a tagok életét csak mellékes elméleti tényezőként, inkább jelszóként kezelte, elgondolkozott azon, hogy az emberek valóban két világban élnek, egy közösben és egy sajátban, és hogy e két világnak az egymáshoz való viszonyával eddig nem törődött eléggé.

Ezért, miközben az autó ellenkező irányba startolt vele, és a konflis eltűnt a szeme elől, elhatározta, hogy ezen a dolgon még elgondolkozik majd, ha ráér. Elővette a noteszét, és feljegyezte. Azután elfelejtette Karót.

Karo pedig ült a kemény gyerekülésen. és kellemtlenül érezte magát. Nemcsak azért, mert Hermina hangosan rászólt, hogy húzza fel a térdén a nadrágot, de azért is, mert magában nem tudta hova tenni az iménti jelenetet a titkárral. Nem követett el semmit, nem is félt semmiféle következményektől, csak egyszerűen nem szeretett feltűnni. Márpedig ez a beszállás feltűnősködés volt a javából. És ahogy a kocsis haladt a belváros felé, ahogyan sűrűsödött a járókelők tömege, amelyből, Karónak legalábbis úgy tűnt, egyre gyakrabban

röppentek kutató pillantások feléjük, annál kellemetlenebbül érezte magát.

*

Szótlatlanul utaztak az étterem felé, a helyi gyógyfürdő hoteljébe, amely a város túlsó végén volt és amelyet a legtöbb ember csak kívülről ismert, tekintve, hogy a fürdővendégeken kívül főleg idegenek étkeztek itt, akik meg tudták fizetni a magas árakat. A hazaiak pedig többnyire csak hivatalos ebédre jártak ide — akik jártak. Karó elgondolkozott a mai délelőttön. Szeretett volna egyet-mást elmondani, de nem volt kinek. Hermina szemrehányást tett volna neki, hogy ismét bebizonyosodott a jelentéktelensége és értéktelensége, Angela talán vigasztalta volna, hogy ez másokkal is így van, és közben önmagára gondolt volna, és ez a buta vigasz rosszabb lett volna, mint a hallgatás. Iván bizonyára szó nélkül hallgatta volna végig, rezzenéstelen arccal, amelyből nem lehet kiolvasni, hogy érdeklí-e a dolog egyáltalán, mi a véleménye ezekről a városiakról és külön az efféle úri ficamokról, amelyekkel az utóbbi időben Hermina és Angela traktálják.

Különös pár volt Angela és Iván. Angela városi lány volt, Iván pedig falusi származású. Karó sohasem tudott összelelegedni velük. Olyanok voltak együtt, mintha véletlenül sodródtak volna egymás mellé, és most tűrik az együttlétet sorsszerűen, mint valamit, aminek így kell lenni, mert másképp nem lehet. De közben, ez világos volt, mindegyikük maradt a maga világában, nem nagyon törődve a másikkal. Különösen Iván volt Karó számára titokzatos és megfejthetetlen.

Most sem lehetett tudni, hogyan állt kötélnek ehhez az ebédhez. Hogy áldozatnak érezte, azt Karó bizonyosra vette, sőt azt is sejtette, hogy bizonyára ugyanolyan illetlen és méltatlan dolognak tartja ezt a parádét, mint ő. Ettől szinte közelebb érezte magát Ivánhoz.

*

A járókelők gyérülni kezdtek, kiértek a központból és a konflis csakhamar bekanyarodott a hotel szűk utcájába. Kiszálltak. Hermina pénzt vett elő a táskájából, és Karó markába dugta. Iván a pénztárcájához kapott. Mindig hordott magánál pénzt, és költött is belőle. Angela kimondhatatlan bánatára, mert nem tudta elviselni, hogy a házban olyan pénz legyen, ami nincs az ő felügyelete alatt. Iván pedig úgy látszik a férfiúi becsülethez tartózkodóan érezte, hogy mindig legyen nála komolyabb összeg, és sohase jöjjön zavarba. Most Angela leintette: „Hagyd, majd azután elszámoljuk!”

Bementek a hotelbe. A ruhatáros rendkívül előzékenyen, nagy hajbókolással fogadta őket. Karó előbb azt hitte, hogy a borravalo reményében, de azután inkább arra könyvelte el a dolgot, hogy ilyen előkelő helyen ez így szokás, és mindenki vel ilyen előzékenyek.

Eszébe sem jutott, hogy az egész az ünnep és a várható hivatalos ebédek izgalmával hozza összefüggésbe.

Amikor beléptek a díszterembe, hajlongva elébük jött a teremfőnök: — Karó névre rendeltünk egy asztalt — mondta szerényen Karó,

és olyan mozdulatot tett a kezével, mintha azt mondaná, hogy — nem tehetek róla.

A teremfőnök meghajolt, és választékos szavakkal megmagyarázta nekik, hogy igenis fenntartottak Karo névre egy asztalt, csak sajnos, nem ebben a teremben, mert itt nagy bankettek lesznek, hanem a másikban. Ezért ugyan bocsánatot kér, de ugyanakkor biztosítja őket, hogy ott ugyanolyan kiszolgálást kapnak, mint itt. Március nyolcadika van, mondta, és nagyon sok a rendelés...

Karo kezdte mondani, hogy ők még napokkal előbb megrendelték az asztalt, de amikor látta, hogy az udvarias, mosolygó arcon egy izom sem rándul, hogy a főnök valószínűleg nem is hallja, amit ő mond, csüggedten abbahagyta. Nem maga miatt csüggedt. Ő szinte örült annak, hogy a mellékteremben lesznek, hanem Hermina miatt. Sajnálta, hogy csalódni fog.

— Gyerünk — mondta Karo a többieknek. Hermina vészesen villogó szemekkel nézett a főnökre, és próbált valami olyasmit kérdezni, hogy „miért kell nekünk oda menni...”, de abbahagyta. Úgy látszik, őt is lefegyverezte a fagyos főnöki mosoly.

Karo tudta, hogy ezzel nem fejeződött be az ügy, hogy odahaza ézt még a fejére olvassa. Szinte már a szavakat is hallotta: „Neked minden jó és mindenütt jó. Veled mindenki azt tesz, amit akar!” De Karo most magában nem engedett. Már így is elég sérelem érte ma a magányát, nem kell még ez is. Ezért szelíden, de erélyesen megfogta Hermina karját, és megfordítva őt, elindult vele a másik terem felé. Angela és Iván szó nélkül követték őket.

A másik terem nem volt olyan díszes, mint az első. Itt a fürdővendégek ebédeltek, vidékiek, és kíváncsi szemekkel méregették a jövevényeket. Csak egy asztal volt szabad, az ajtó mellett, ahova úgy látszik senki sem akart ülni. Karo látta Herminán, hogy viaskodik önmagával. Sohasem tűrte a megalázást és lebecsülést, se semmi olyat, ami annak látszhatott, de most választania kellett a rossz asztal és az elképzelt, kitervezett ünnep között. Ő is álmodik, gondolta most már bizonyosságként Karo, ünnepi ebédéről, ünnepélyekről, tiszteletről álmodik.

Hermina végül leült, és a többiek követték a példáját. A pincér előbb italt szolgált fel. A két asszony csillogó szemekkel emelt poharat. Nem sóvárgásból, nem az italra vágytak — Karo tudomása szerint egyikük sem szerette —, hanem a poháremelés ünnepélyes pillanatára, amely különbözik a hétköznapoktól. Ezért valami felszabadult meleg együttérzéssel ő is megemelte a poharát.

Azután következett az előétel, a leves, a pincér állandóan ott sürgött-forgott körülöttük, és ez nagyon ünnepélyes volt. A terem lassan kiürült, az abonensek elmentek, és ők egyedül maradtak. De végül ez is csak hozzájárult az ünnepélvesség hangulatához. Ebéd közben nem sok szót váltottak, az is az ételre, a teremre és a szomszéd teremre vonatkozott, ahol azok ülnek, akik ma közpénzen ebédelnek. De ezekben a szavakban nem volt semmi él.

A sült előtt Karo kiment. Az előcsarnokban emberek ténferegtek, állandóan újabb és újabb vendégek érkeztek, leadták kabátjukat a ruhában, és mentek be a díszterembe. A ténfergők pedig cigarettáz-

tak, és nézték őket. Volt aki telefonált, mások vártak valakit, de volt aki egyszerűen csak azért jött ki, mert odabenn fülledt meleg volt.

Karo épp tovább akart lépni, amikor valaki megszólította:

— Hát maga, Karo, mit csinál itt?

Megfordult, és az igazgató helyettesét pillantotta meg. A kérdés nem volt sértő, legalábbis nem közvetlenül csak épp a hitetlenkedő kíváncsiság csengett ki belőle, olyasvalami, mintha valaki Afrikában megpillantana egy fókabundás eszkimót. Ebben a hitetlenkedésben — de lehet, hogy ezt csak Karo érezte így — természetesen benne volt az enyhe gyanúsítás is: hogy talán bizony csibész, belopakodtál oda, ahova nem hívtak, és az a szándékod, hogy társadalmi számlára megégyél egy ünnepi ebédet.

— Kijöttünk — motyogta meglepetten Karo. — Kijöttünk a feleségemmel. Itt vagyunk a másik teremben.

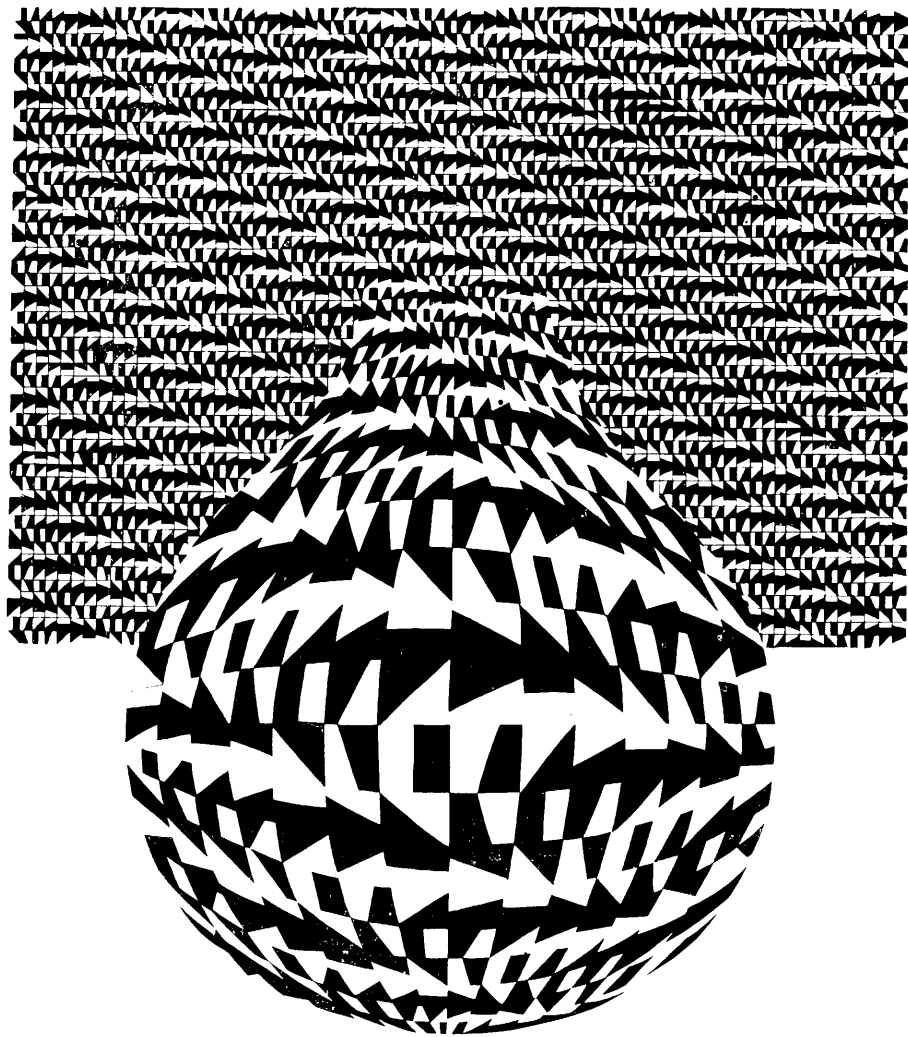
Az igazgató kissé értetlenül nézte, a felelet nem volt egészen kielégítő, de nem szólt semmit. Karo pedig köszönt, és igyekezett minél gyorsabban eltűnni. Azután szemrehányást tett magának, hogy nem használta ki az alkalmat az eminens emberrel való beszélgetésre, de már késő volt.

Amikor visszament a többiekhez, a sült már az asztalon volt. Iván rendelt egy liter bort és szódát, mert neki az ünnep enélkül nem is volt ünnep. Karo kissé undorodva nézte a sárgás folyadékot. Fizikailag sem kívánta, és az efféle felszabadulásnak sem érezte soha szükségét. Ő ha szabadulni, menekülni akart, akkor azt tudatosan tette, hogy élvezhesse a szabadulást. Mellékesen félt is egy kicsit az ilyen ellenőrizhetetlen állapotoktól, amibe az embert az ital viszi, de most nem volt menekvés. Ittak a többiek, ivott ő is.

A pincér felszolgált a süteményt, és elment. A teremre lassan ereszkedni kezdett a kora tavaszi alkony homálya. Odakünn még világos volt, de borús, és az ablakot itt nehéz függönyök keresztelték. Karo fészkelődött. Nem volt ideges, csak unta ezt az értelmetlen ebédet, amely minden külsőség mellett sem sikerült olyan ünnepire, mint ahogy képzelték. Nem volt belülről ünnepélyes, mert nem kívánta mindegyikük egyformán. Az egyik kívánta, a többiek pedig játszottak a kedvéért. Karo türelmetlensége lassan áterjedt a többiekre, és kialakult az a hangulat, amikor az emberek érzik, de még nem mondják ki, hogy befejeztük, itt már nincs mit keresnünk. Végül Iván mondta ki a maga egykedvű módján mindegyikük gondolatát:

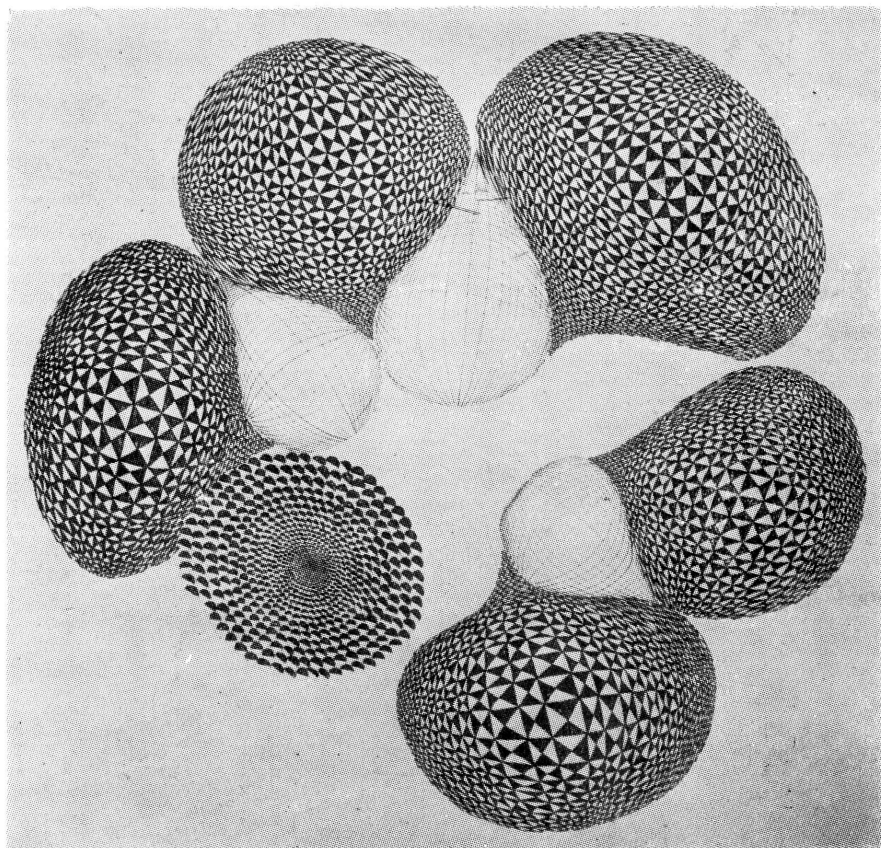
— Fizethetnének.

Karo odaintette a pincért, és kérte a számlát. A pincér meghajolt, és elsietett. Vártak. A teremben kezdett sűrűsödni az alkony. A pincér csakhamar visszajött, és megkérdezte, hogy milyen címre állítsák ki a számlát. Nem kell semmilyen cím, mondta Karo, és a pincér ismét elment. Hallgattak. Néha esett csak egy-két szó az időről, a tavaszról, az árákról, azután ismét jött a pincér, és zavartan kérte, hogy szíveskedjenek mégis megmondani, mert nekik a bank miatt címre kell kiállítaniuk a számlát. Mindannyian meghökkentek. Néma csend lett, azután Hermina elkezdett hisztérikusan nevetni, és Karo is rájött a dolog nyitjára. Kissé idegesen megmagyarázta a pincérnek, hogy az

MIROSLAV ŠUTEJ

hozzáöntött mennyiség 2

MIROSLAV ŠUTEJ

rajz

ebédet azonnal, készpénzben fizetik, és a számla csak azért kell nekik, hogy a költséget eloszthassák.

A pincér elment, és mindannyian nevetni kezdtek. Megeredt a beszéd is. Végre volt témájuk. Hiszen ezek azért kardoskodtak a számla, illetve a cím mellett, mert azt hitték, hogy ez hivatalos ebéd, mint a többi, amit bank útján fizetnek. Még tréfa is akadt a férfiak számlájára, hogy igazgatónak nézték őket, a nőket pedig titkárnőknek. És ez jó volt. A kis incidens bearanyozta az egész délután szürkeségét. Úgy kapaszkodtak bele, mint a szalmaszálba.

Végül fizettek. Kimenet, az előcsarnokban ismét beleütköztek az igazgatóhelyettesbe, aki az asszonyok láttán meghajlással üdvözölte őket. Karo nem tudta, hogy mennyi ebben a meglepetés hatása és mennyi az irónia, de kellemetlenül érezte magát. A díszterem ajtaját fedő függöny résein már villanyfény áradt ki, és épp, amikor ők kinyitották a kijáratit, odabenn mély férfihangok kórusa harsant fel: „Volt szeretóm, tizenhárom...”

Ott még csak most vett lendületet igazán az ünnepi ebéd.

*

Odakünn esőt ígérő, ólomszürke ég fogadta őket. Az autóbuszmegállónál alig néhány ember lézengett feltúrt gallérral és zsebredugott kézzel, és félig közömbösen, félig lenéző kíváncsian méregették a díszbe öltözött társaságot. Szótlanul szálltak fel. Karo megváltotta a jegyeket. Az úton Hermina megbeszélte Angelával, hogy másnap együtt mennek el a varrónőhöz, azután Angeláék leszálltak. Ők ketten még egy állomást utaztak, de közben nem váltottak egy szót sem. Mintha az iménti jókedv teljesen elillant volna.

A lakásban, amikor hazamentek, már villanyt kellett gyűjtani. Hermina azonnal rakodni kezdett. Karo levetette az ünneplőt, és régi nadrágot, pulóvert húzott magára. Mielőtt a ruháját visszatette volna a szekrénybe, Hermina rászólt: — Nem vagy képes még egy széken se ülni, hogy ne gyúrd össze magad!

Karo hallgatott. Láta, hogy az asszony rosszkedvű, egy kicsit sajnálta is, de nem segíthetett rajta. Eszébe jutott a bélyegszerető asszony, és az is, hogy talán jó lenne olykor elbeszélgetni vele. De nem tudta, miről beszélgetnének. Az elmonta neki a bélyegeket, ő pedig a csipkelombú fát, és nincs tovább. Ami ezen túl maradt mindegyiküknek, az csak az övéké. Herminának úgy látszik ma nem maradt semmije. És adni se lehet neki. A délután volt és elmúlt.

De a fa nem múlik le. Ott van az ablak mögött, és zizegnek, szövődnek a levelei akkor is, ha nem látszanak.

Ez a tudat jóleső érzéssel töltötte el. Megvárta, amíg Hermina kiment a szobából, akkor eloltotta a lámpát, az ablakhoz lépett, és orrát az üvegre nyomta, mint a kisgyerek. Kibámult az estébe.

Ott volt a fa. A város fényeinek derengésében kirajzolódtak az ágak, még a levelek is.

Alatta, egészen közel a földhöz, a szomszéd konyhaajtájának sárga négyyszöge világított.

Megvilágította a szőnyegverő állványt.

Úgy tűnt neki, hogy ez a világosság terjedni kezd, mint a tűz; az állványról átkúszott a fa törzsére, és lassan a lombok felé közeledett.

De mielőtt még elérte volna az alsó leveleket, a szobában kigyúlt a villany. Hermina állt az ajtóban, és egy pillanatig csodálkozva nézte a felocsúdó Karót.

— Te mit csinálsz itt a sötétben?

— Semmit — mormogta Karo —, csak néztem ki az ablakon.

— Mire jó az? — kérdezte az asszony, és hangjában valami szokatlan lágyság csengett. — Gyere inkább velem a szárítóba. Leszedjük a ruhát, mert holnap a mérnökök teregetnek.